

 BESZÁMOLÓ

„VEGYÉTEK ÉS EGYÉTEK EZ AZ ÉN TESTEM...”

► GRÓCZ ZITA

Kalocsai Főszékesegyházi Könyvtár

Az Érseki Könyvtár 2019-ben nyílt időszaki tárlata a budapesti Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus előkészületeihez kapcsolódott. A kiállított könyvtörténeti ritkaságok végigvezették a látogatót az Eucharisztia Ó- és Újszövetségi előképein, az utolsó vacsora, az alapítás történetén. A tematikus válogatásban kódexek, ősnymtatványok, több száz éves könyvészeti ritkaságok lapjain tárltak fel az Oltáriszentség tiszteletének, ábrázolásának különböző korszakai és gazdag szimbolikája.

Az Oltáriszentségnek mind az Ószövetségben, mind az Újszövetségben vannak előképei. Az Ószövetségben a manahullás csodája, Mózes vízfakasztása, a húsvéti bárány, Izsák feláldozása vagy Melkizedek fölajánlása. Az Újszövetségben a kánai menyegző, valamint a kenyérszaporítás csodái. Az Eucharisztia alapítása nagycsütörtökön,

Képek: magyarkurir.hu

az utolsó vacsorán történt. Az Oltáriszentség szentírási előképeit, a bibliai étkezés-sel kapcsolatos leírásokat, ábrázolásokat mutatjuk be a gyűjtemény 15-16. századi köteteiben.

Anton Koberger nürnbergi nyomdász 1483-ban adta ki **Biblia Germanicáját**. A német nyelvű Biblia több mint száz fametszetet

tartalmaz, ezek között a húsvéti báránylakoma kézzel színezett metszete is megtalálható. Az ősnymotatvány képei nagy hatást gyakoroltak a későbbi bibliaillusztrátorokra. A 16. századi ún. antikva kötetek közül nevezetes kiadás ifj. Hans Holbein metszeteivel díszített kisméretű képes Biblia (Lyon, 1543.), amelyben a mannaszedés jelenete látható. Az Oltáriszentséggel hozható kapcsolatba az a gyakran ábrázolt bibliai jelenet, amikor Mózes vizet fakaszt a sziklából – a sziklából csobogó forrás Jézus vé-rét jelenti. Mózes vízfakasztását a Luther-Biblia 1545-ös kiadásában (Wittenberg, Hans Lufft) Lucas Cranach metszete fába.

A Biblia négy helyen írja le az Eucharisztia alapítá-sát. A könyvtár régi könyv gyűjteményéből több kézzel írott középkori Biblia kódexet, valamint a könyvnyom-tatás első évtizedeiből származó ősnymotatványt is megcsodálhatott a látogató. Többek között az egyik legértékesebb és legszebb 13. századi aranyozott ini-ciálékkal díszített nagyméretű pergamenkéziratot, mely Szent Pál leveleit tartalmazza Petrus Lombardus párizsi érsek híres kommentárjaival. A **Biblia latina** szintén számtalan aranyalapú, érdekes groteszk állatdí-szítésű kis iniciálét tartalmaz. A kódexet záró ún. kolofon

szavai alapján János scriptor másolta Szent Lajos király idejében, Párizsban, valószínűleg 1250-ben. A könyvtár kódexgyűjteményének könyvfestészeti szempontból legkiemelkedőbb darabja a 15. századi **Psalterium**. A kódex liturgikus használatra készült, egyik díszes oldalán a Fájdalmas Krisztus S iniciáléba festett képe látható.

A párizsi óraskönyvet elsősorban az különbözteti meg a már előtte megjelent hasonló kiadványoktól, hogy nem kézzel írott kódex, hanem nyomtatott könyv (Párizs, 1510.). Ennek ellenére hasonlít a kódex-óraskönyvekhez, hisz lapjai nagyon finoman előkészített báránybőrből készültek, illetve kézzel színezett képek díszítik. E becses műkincs tehát annak az átmeneti korszaknak a terméke, amikor a kódexírás lassanként átadta helyét a könyvnyomtatásnak.

A Nürnbergi Krónika, vagy Schedel-krónika (**Liber Chronicarum, Nürnberg: Anton Koberger, 1493.**), a korai

könyvnyomdászat egyik leghíresebb, legpompásabb műve. A krónikában 1809 fametszet található, amelyeket Michael Wolgemut (Dürer mestere) és Wilhelm Pleydenwurff készített. Egyik metszetén az ószövetségi Melkizedeket ábrázolták, amint bort és ke-

nyeret visz Ábrahámnak. Melkizedek áldozata a keresztre feszítés, az utolsó vacsora és az Eucharisztia előképe. Az 1499-ben kiadott Olmützi missale (Nürnberg: Georg Stuchs) pergamen lapra nyomtatott aranyozott kánonképén angyalok gyűjtik kehelybe Krisztus vérének. A kehely a Karoling-kor óta szerepel a keresztre feszítés mellett, mint az Oltáriszentség szimbóluma.

Az utolsó vacsora, az Eucharisztia alapításának ábrázolása a festők, fametszők egyik legkedvesebb, de egyúttal legnehezebb tárgya volt. 1521-ben Strassburgban jelent meg Jacobus de Voragine genovai érsek, hagiográfus *Der heiligen Leben neu getrukt.* („Arany legenda” – Szentek élete) című műve Urs Graf német festő és metsző illusztrációival, aki fametszet sorozatot készített Jézus életéről. Ebben a sorozatban találjuk az utolsó vacsora egyik rendhagyó ábrázolását is. Az Arany Legenda (*Legenda aurea sanctorum*) egy korábbi 1488-as nürnbergi kiadása is megtalálható a kiállításban. Ez a példány Anton Koberger nyomdájában készült és 262 színezett fametszetet tartalmaz.

A barokk festészetben az utolsó vacsora képei az Eucharisziára utalnak, ez az ábrázolásmód

a könyvművészetben is megjelenik. A rézmetszetekkel illusztrált kiadásokból számos szemet gyönyörködtető példány várja az érdeklődőket. Rómában 1674-ben jelent meg az *Imagines Veteris ac Novi Testamenti a Raphaela* című kötet, metszetei a Vatikáni Loggiákban található freskók után készültek. Az Ó- és Újszövetségi jelene- teket Raffaello tanítványai festették. A *Zu Erweckung der Andacht* (Augsburg, 1703.) című kötet illusztráció- it Johann Wilhelm Baur (1607-1640) a barokk kor egyik híres miniatúrafestője, rézmetszője készítette. Az 1712- ben Nürnbergben Christoph Weigel német rézmetsző ki- adásában megjelent *Bibliaalbum* 260 darab egész oldalas metszettel tartalmaz, érdekessége, hogy a metszeteket latin és német nyelvű képmagyarázó epigrammákkal nyomtatták. Johann Ulrich Kraus (1655-1719) német fes- tő, rézmetsző képeivel illusztrált példány a „Történelmi Képes Biblia” (*Historischer Bilder Bibel*, 1705.) az augsbur- gi rézmetsző művészet egyik kiemelkedő alkotása.

A régi magyar könyvek között regényes sorsú pél- dány a könyvtárunk gyűjteményében őrzött Rákóczi ereklye, a *Liliomkert* című imádságoskönyv. A kötetet Rákóczi egyik embere vitte magával Törökországba.

Az 1780-as években hazatérő száműzöttek Kollonich László érseknek ajándékozták a Rodostóban átkötött márványozott bőrkötésű könyvet. A könyvtábla belső oldalán egy beragasztott papíron Velics Ferenc leírja hosszú útját Rodostótól Kalocsáig. A Liliomkert mellett unicum példány Petrus Canisius 1649-ben Nagyszombatban latin és magyar nyelven megjelent katekizmusa is.

Az Euchrisztia teológiájára a latin egyházatyák közül jelentős hatása volt Milánói Szent Ambrusnak és Szent Ágostonnak. A bázeli Johann Amerbach (1440-1513) egyházatyák szövegeit adta ki egy sorozatban, ő volt az első, aki Szent Ágoston összes munkáját nyomtatásban megjelentette. A bázeli Amerbach nyomda gyönyörű tipográfiaiával készült ősnymtatványait most két példány képviseli (Augustinus: *Sermones de tempore*, 1495., Ambrosius: *Opera*, 1492.). Aquinói Szent Tamás az Eucharisziáról írott műveiben helytálló magyarázatokat adott a szentségről. A *Summa contra Gentiles*, (Strassburg, 1472.) kifejezetten nem hívőknek, pontosabban a nem hívőkkel foglalkozó, vitatkozó teológusok, prédikátorok támogatására készült.

Az Euchariszta a kereszténység legcsodálatosabb, legtitkosabb s leggazdagabb kincse, mely kezdettől fogva megihlette a keresztény művészeteket. A kiállításban helyet kaptak a templomépítészetről, festészetről, ötvös-művészetéről szóló 17-18. századi művészeti albumok. Többek kö-

zött Andrea Pozzo olasz barokk festő, építész munkája a *Prospettiva de Pittori e Architetti*. (Róma, 1700.) és Joachim Sandrart német festő, rézmetsző művészettörténeti forrásműve a *Teutsche Akademie der edlen Bau-, Bild- und Malereikünste* (Nürnberg, 1768.). Giovanni Giustino Ciampini olasz pap, történész *Vetera monumenta* című monumentális, két kötetben (Róma, 1690.) megjelent összefoglalása a korai keresztény templomok és bazilikák építészetét és díszítését, az épületek mozaikjait, festményeit írja le gazdagon illusztrálva. A kötet művészettörténeti értékén túl nagyon fontos forrás, mert az ábrázolások gyakran olyan épületeket, műveket mutatnak be, amelyek mára már elpusztultak. ►